

УДК:336.1001.25(447)

© Лазарева А.П.*

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА КРАЇНИ: ЗАГРОЗИ ТА ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗМІЦНЕННЯ

У статті розглянуто сутність фінансової безпеки країни, визначено її складові (бюджетна безпека, інформаційна безпека, боргова безпека, фондова безпека, безпека бізнес сектору, валютна безпека, банківська безпека, інвестиційна безпека, безпека грошового ринку, податкова безпека). Наведено елементи фінансової безпеки, такі як: ефективність фінансової системи, незалежність фінансової системи, конкурентоспроможність фінансової системи. Розкрито індикатори стану фінансової безпеки країни, а саме: бюджетна безпека, безпека грошового ринку та інфляційних процесів, валютна безпека, боргова безпека, безпека страхового ринку, банківська безпека, безпека фондового ринку. Виявлено зовнішні та внутрішні загрози фінансової безпеки держави (недосконала фінансово-бюджетна система, неефективність системи контролю за витратами бюджетних коштів, невчасне прийняття Державного бюджету; непродумана грошово-кредитна політика держави; неефективність податкової системи, масове ухилення від сплати податків; надмірний дефіцит Державного бюджету та переважно емісійне його покриття; зростання «тіньової» економіки, посилення її криміналізації, нерозвиненість сучасної фінансової інфраструктури; зростання зовнішньої заборгованості; нераціональне використання іноземних кредитів; нерегульований приплив в Україну іноземного капіталу та надання йому переваги порівняно з вітчизняним та інше) та визначено основні напрями її зміцнення у таких сферах державної політики як: зовнішньо економічна політика, валютна політика, державна боргова політика, податкова політика, грошово-кредитна та банківська політика.

Ключеві слова: фінансова безпека держави, бюджетна безпека, валютна безпека, податкова безпека, валютна безпека, банківська безпека, інвестиційна безпека, загрози.

Лазарева А.П. Финансовая безопасность страны: угрозы и основные направления укрепления. В статье рассмотрена сущность финансовой безопасности страны, определены ее составляющие (бюджетная безопасность, информационная безопасность, долговая безопасность, фондовая безопасность, безопасность бизнес сектору, валютная безопасность, банковская безопасность, инвестиционная безопасность, безопасность денежного рынка, налоговая безопасность). Приведены элементы финансовой безопасности, такие как: эффективность финансовой системы, независимость финансовой системы, конкурентоспособность финансовой системы. Раскрыты индикаторы состояния финансовой безопасности страны, а именно: бюджетная безопасность, безопасность денежного рынка и инфляционных процессов, валютная безопасность, долговая безопасность, безопасность страхового рынка, банковская безопасность, безопасность фондового рынка. Выявлены внешние и внутренние угрозы финансовой безопасности государства (несовершенная финансово-бюджетная система, не-

* асистент, Маріупольський державний університет, м. Маріуполь, ouzo@list.ru

эффективность системы контроля за расходами бюджетных средств, несвоевременное принятие Государственного бюджета; непродуманная денежно-кредитная политика государства; неэффективность налоговой системы, массовое уклонение от уплаты налогов; чрезмерный дефицит Государственного бюджета и преимущественно эмиссионное его покрытие; рост «теневой» экономики, усиления ее криминализации, неразвитость современной финансовой инфраструктуры; рост внешней задолженности; нерациональное использование иностранных кредитов; нерегулированный прилив в Украину иностранного капитала и предоставления ему преимуществ сравнительно с отечественным и другое) и определены основные направления ее укрепления в таких областях государственной политики как: внешне экономическая политика, валютная политика, государственная долговая политика, налоговая политика, денежно-кредитная и банковская политика.

Ключевые слова: финансовая безопасность государства, бюджетная безопасность, валютная безопасность, налоговая безопасность, валютная безопасность, банковская безопасность, инвестиционная безопасность, угрозы.

A.P. Lazareva. Financial security of the country: threats and the main directions of strengthening. The article describes the essence of the financial security of the country, particularly its components (budget security, information security, debt security, stocks security, security of business sector, monetary security, banking security, investment security, safety of the money market, the tax security). Are given the elements of financial security, such as the effectiveness of the financial system, the independence of the financial system, the competitiveness of the financial system. Disclosed were indicators of financial security in the country, namely: budget security, safety monetary market and inflation processes, monetary security, debt security, security of the insurance market, banking security, the security of the stock market. Identified were external and internal threats of the financial security of the state (imperfect fiscal system, the inefficiency of the system, of cost control, of budget funds, untimely adoption of the State Budget; unreasoned monetary policy; inefficiency of the tax system, the massive tax evasion; excessive state budget deficit and mainly emissive coating of it, the growth of the «shadow» economy, strengthening its criminalization, underdeveloped of modern financial infrastructure, the growth of foreign debt, the irrational use of foreign credits; unregulated surge of foreign capital in Ukraine and providing it with benefits relatively to domestic and more) and the main directions of its strengthening in the areas of public policy such as: foreign economic policy, monetary policy, public debt policy, tax policy, monetary and banking policies.

Keywords: financial security of the state, fiscal security, monetary security, security tax, monetary security, banking security, investment security threats.

Постановка проблеми. Зважаючи на негативні тенденції розвитку економіки багатьох країни виникає потреба у розвитку одного з пріоритетних напрямів державної політики, а саме: забезпеченні фінансової безпеки країни. Світова криза 2008-2009 рр. показала неспроможність великої кількості держав протистояти як внутрішнім, так і зовнішнім загрозам, які призвели до низки негативних наслідків: зростання зовнішнього та внутрішнього боргу країн, зростання рівня інфляції та рівня монетизації, зростання обсягів тіньової економіки та тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням питань фінансової безпеки держави займається багато науковців, а саме: Абалкін А., Бінько І.Ф., Вашай Ю., Єрмошенко М.М., Іванчук А. П., Нетесаний Ю.В., Оспіщева В.І., Сенчагов В.К., Яценко Н.М.

Метою дослідження є визначення сутності фінансової безпеки підприємства, її загроз та напрямків підвищення фінансової безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Фінансова безпека є досить широким і неоднозначним поняттям, яке викликає дещо різні підходи вчених до його трактування. Зарубіжні дослідники визначають фінансову безпеку як здатність країни управляти різними видами зовнішніх і внутрішніх ризиків у процесі фінансового розвитку з метою гарантування того, що її фінансовому суверенітету нічого не загрожує, фінансова система не порушена, фінансове багатство не втрачено і фінансова система функціонує нормально [1].

Фінансова безпека держави – це ступінь захищеності фінансових інтересів держави, стан фінансової, грошово-кредитної, бюджетної, податкової, валютної, банківської, інвестиційної, митно-тарифної, розрахункової та фондової систем, що характеризується збалансованістю, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх негативних впливів, спроможністю держави ефективно формувати та раціонально використовувати фінансові ресурси, достатні для задоволення її потреб, шляхом виконання зобов’язань і забезпечення соціально-економічного розвитку [2].

В свою чергу, Нетесаний Ю.В., вважає, що фінансова безпека – це важлива складова держави та суспільства, яка є багаторівневою системою (рисунок), яку утворюють ряд підсистем, кожна з яких має власну структуру і характер розвитку.

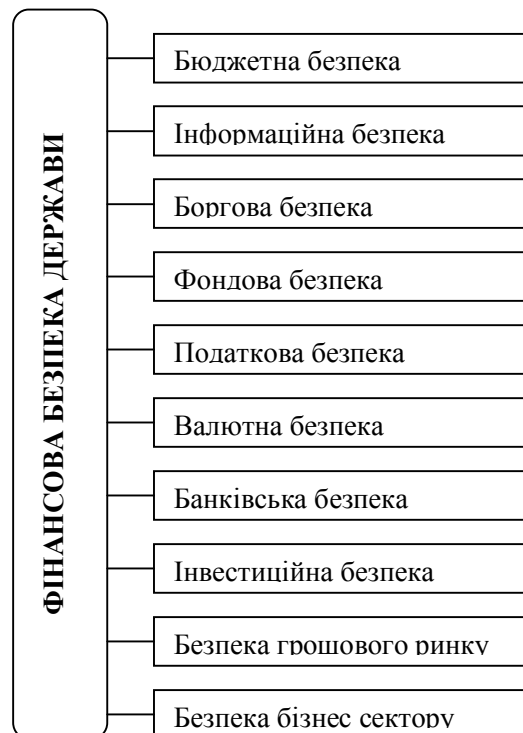

Рисунок – Складові фінансової безпеки держави [3]

В цілому фінансова безпека держави полягає у здатності його органів: забезпечувати стійкість економічного розвитку держави, платіжно-розрахункової системи та основних фінансово-економічних параметрів; нейтралізувати вплив світових фінансових криз і навмисних дій світових держав, тіньових структур на національно-

економічну та соціально-політичну систему; запобігати втечі капіталу за кордон, конфліктам між владою різних рівнів з приводу розподілу і використання ресурсів національної бюджетної системи; найбільш ефективно для економіки країни залучати і використовувати кошти іноземних запозичень; запобігати злочинам й адміністративним правопорушенням у фінансових правовідносинах [4].

Отже, до елементів фінансової безпеки можна віднести:

- ефективність фінансової системи, тобто її здатність забезпечувати досягнення стратегічних та тактичних цілей розвитку держави;
- незалежність фінансової системи, тобто здатність держави самостійно визначати цілі, механізми та шляхи її функціонування;
- конкурентоспроможність фінансової системи, тобто її здатність повноцінно виконувати свої завдання та функції в умовах існування та впливу фінансових систем інших країн та світових фінансових агентів.

Задля того, щоб оцінити стан фінансової безпеки держави необхідно визначити індикатори (критерії), які дозволять свідчити про ефективність чи не ефективність фінансової системи, а разом з тим про фінансову безпеку підприємства (таблиця).

Таблиця

Індикатори та порогові значення індикаторів стану фінансової безпеки України [3]

№ п/п	Індикатор, одиниця виміру	Порогові значення
1	2	3
1. Бюджетна безпека		
1.1	Рівень перерозподілу ВВП через зведений бюджет (без урахування доходів Пенсійного фонду), %	не більше 30
1.2	Відношення дефіциту, профіциту державного бюджету до ВВП, %	не більше 3
1.3	Покриття дефіциту зведеного бюджету за рахунок зовнішніх запозичень, %	не більше 30
1.4	Відношення дефіциту, профіциту торговельного балансу до загального обсягу зовнішньої торгівлі, %	не більше 5
1.5	Обсяг трансфертів з державного бюджету, % до ВВП	не більше 15
1.6	Амплітуда коливань бюджетних видатків на одну особу між регіонами України, %	не більше 30
2. Безпека грошового ринку та інфляційних процесів		
2.1	Відношення обсягу грошового агрегату М3 до ВВП (рівень монетизації), %	не більше 50
2.2	Відношення ВВП до обсягу грошового агрегату М2 (швидкість обігу), кількість обертів	не більше 2
2.3	Обсяг готівки, % до ВВП	не більше 4
2.4	Рівень інфляції (до грудня попереднього року), %	не більше 107
2.5	Частка довгострокових кредитів у загальному обсязі кредитів наданих банківськими установами, %	не менше 30
2.6	Рівень середньої процентної ставки кредитів банківських установ відносно інфляції, %	не більше 5
3. Валютна безпека		
3.1	Темп зміни індексу офіційного курсу гривні до дол. США до показників попереднього періоду, %	не більше 6
3.2	Відношення обсягів депозитів в іноземній валюті до загальних обсягів депозитів (рівень доларизації), %	не більше 25
3.3	Валові міжнародні резерви України, місяці імпорту	не менше 3
4. Боргова безпека		
4.1	Відношення загального обсягу державного боргу до ВВП, %	не більше 55
4.2	Відношення загального обсягу зовнішнього боргу до ВВП, %	не більше 25
4.3	Рівень зовнішньої заборгованості на одну особу, дол. США	не більше 200
4.4	Відношення державного зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	не більше 70

Продовження таблиці

1	2	3
4.5	Відношення відсоткових платежів з обслуговування зовнішнього боргу до річного експорту товарів і послуг, %	не більше 12
4.6	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування зовнішнього боргу до доходів державного бюджету, %	не більше 20
4.7	Відношення обсягу внутрішнього боргу до ВВП, %	не більше 30
4.8	Відношення обсягу сукупних платежів з обслуговування внутрішнього боргу до доходів державного бюджету, %	не більше 25
4.9	Відношення заборгованості уряду за державними цінними паперами до ВВП, %	не більше 30
5. Безпека страхового ринку		
5.1	Показник проникнення страхування (страхові премії до ВВП), %	8-12 не менше
5.2	Показник щільності страхування (страхові премії на одну особу), доларів США	140 не менше
5.3	Частка довгострокового страхування в загальному обсязі зібраних страхових премій, %	30 не менше
5.4	Рівень страхових виплат, %	30 не більше
5.5	Частка премій, що належать перестраховикам-нерезидентам, %	25 не більше
5.6	Частка сукупного обсягу статутних капіталів страхових компаній, що належать нерезидентам у загальному їх обсязі, %	30
6. Безпека фондового ринку		
6.1	Відношення обсягу номінальної капіталізації ринку акцій до ВВП, %	60-90
6.2	Доходність облігацій внутрішньої державної позики, %	3-4
6.3	Частка покриття державними цінними паперами внутрішнього державного боргу, %	не більше 30
7. Банківська безпека		
7.1	Частка іноземного банківського капіталу в загальному обсязі банківського капіталу, %	не більше 30
7.2	Обсяг кредитування банками реального сектору економіки, % до ВВП	не менше 30

Аналіз з таблиці показав, що до основних індикаторів фінансової безпеки країни науковці відносять: бюджетна безпека, безпека грошового ринку, та інфляційних процесів, валютна безпека, боргова безпека, безпека страхового ринку, безпека фондового ринку, банківська безпека.

У зв'язку, з вище наведеними особливостями фінансової безпеки країни, можна визначити її загрози (на прикладі України), які поділяються на внутрішні та зовнішні загрози.

Серед внутрішніх загроз фінансовій безпеці України можна виділити такі [1]:

- недосконала фінансово-бюджетна система, неефективність системи контролю за витратами бюджетних коштів, невчасне прийняття Державного бюджету;
- непродумана грошово-кредитна політика держави;
- неефективність податкової системи, масове ухилення від сплати податків;
- надмірний дефіцит Державного бюджету та переважно емісійне його покриття;
- зростання «тіньової» економіки, посилення її криміналізації;
- необґрунтоване зростання цін на споживчому ринку, відсутність паритету цін на сільськогосподарську та промислову продукцію;
- істотна виснаженість ключових джерел фінансових ресурсів – прибутку суб'єктів господарювання, доходів бюджетів усіх рівнів, амортизаційних відрахувань, ресурсів цільових фондів та ін.;
- нелегальний вивіз з України капіталу, переховування валютних коштів за кордоном;
- недостатній державний контроль за здійсненням експорту та імпорту;
- нерозвиненість сучасної інфраструктури підтримки конкурентоспроможності українського експорту.

До зовнішніх загроз фінансової безпеки в Україні належать [1]:

- нерозвиненість сучасної фінансової інфраструктури;
- зростання зовнішньої заборгованості;
- нераціональне використання іноземних кредитів;
- нерегульований приплив в Україну іноземного капіталу та надання йому переваги порівняно з вітчизняним;
- надмірна відкритість економіки України, не виважена лібералізація зовнішньоекономічної діяльності;
- відсутність експортно-імпоротної збалансованості.

Таким чином, враховуючи, великий спектр як зовнішніх, так і внутрішніх загроз фінансової безпеки країни, виникає потреба у визначенні основних напрямів зміцнення фінансової безпеки країни (на прикладі України).

Отже до основних напрямів зміцнення фінансової безпеки України можна віднести:

1. Зовнішньоекономічна політика - профіцит платіжного бюджету по торговельним операціям; зменшення відкритості економіки країни шляхом зростання внутрішнього ринку; скорочення загального зовнішнього боргу.
2. Валютна політика - стабілізацію валютного курсу до гривні; зменшення «доларизації» економіки країни.
3. Грошово-кредитна та банківська політика - підвищення монетизації економіки; застосування цільового підходу до емісії грошової маси; відновлення ліквідності банківського сектору економіки та запобігання банкрутства системних банків; зменшення долі іноземних банківських установ в загальному обсязі капіталу банківської системи країни.
4. Податкова політика - зменшення податкового тиску на вітчизняних виробників товарів та послуг; стимулювання попиту шляхом зменшення податкового навантаження на споживання; раціоналізація структури податкової системи; обмежений податковий протекціонізм; податкове стимулювання ефективної зайнятості населення.
5. Державна боргова політика - зменшення загального державного боргу; скорочення зовнішнього боргу; скорочення внутрішнього боргу.

Висновки

Дослідження особливостей фінансової безпеки країни, можна стверджувати, що стан фінансової безпеки є головним критерієм оцінки ефективності державної політики і діяльності владних структур. І тому так важливо саме на сучасному етапі розвитку нашої держави здійснити необхідні заходи, що стосуються підвищення рівня фінансової безпеки, зокрема у таких напрямках, як: зовнішньоекономічна політика, валютна політика, грошово-кредитна та банківська політика, податкова політика, державна боргова політика.

Список використаних джерел:

1. Вашай Ю. Шляхи підвищення рівня фінансової безпеки України на сучасному етапі / Ю. Вашай // Галицький економічний вісник. – 2012. – №6(39). – С. 137-144.
2. Оспіщева В.І. Фінанси: курс для фінансистів : навчальний посібник / В.І. Оспіщева. – К. : Знання, 2008. – 567 с.
3. Нетесаний Ю.В. Фінансово-економічна криза та забезпечення фінансової безпеки країни / Ю.В. Нетесаний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3004>.
4. Іванчук А.П. Загрози і методи покращення фінансової безпеки держави / А.П. Іванчук, І.С. Головка-Марченко // Актуальні питання фінансової безпеки держави. – Харків, 2014. – С. 25-28.

Bibliography:

1. Vashay Y. Ways of raising of financial safety of Ukraine at the present stage / Y. Vashay // Galician Economic Journal. – 2012. – №6(39). – P. 137-144. (Ukr.)
2. Ospischeva V.I. Finance: Course for finance : a tutorial / V.I. Ospischeva. – К. : Znannya, 2008. – 567 p. (Ukr.)
3. Netesanniy Y.V. The financial and economic crisis and ensure financial security / Y.V. Netesanniy [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3004>.
4. Ivanchuk A.P. Threats and methods to improve the financial security of the state / A.P. Ivanchuk, I.S. Holovko-Marchenko // Current issues of financial security. – Harkiv, 2014. – P. 25-28. (Ukr.)

Рецензент: Ю.І. Чентуков

д-р екон. наук, проф., Маріупольський державний університет

Стаття надійшла 22.05.2014